

**ÚSTAVNÍ SOUD
ANALYTICKÝ ODBOR****REFORMATIO IN PEIUS V ROZHODOVÁNÍ O NÁKLADECH
CIVILNÍHO ŘÍZENÍ**

Analytický odbor byl dotázán na přehled právních úprav a praxe zákazu reformace in peius při rozhodování o nákladech civilního řízení. Za tímto účelem byl proveden výzkum příslušných předpisů a byly osloveny partnerské ústavní soudy.

Obsah

FRANCIE	2
NĚMECKO	3
RAKOUSKO	3
SLOVENSKO	5
ŠPANĚLSKO	5

FRANCIE

Právní úprava nákladů civilního řízení je ve Francii upravena v občanském soudním řádu - *Code de procédure civile* (CPC) [v článcích 695 – 725-1](#). Zatímco české právo užívá jednotný pojem náklady řízení, francouzský CPC rozlišuje „*frais*“ a „*dépens*“, oba tyto pojmy lze přeložit jako náklady řízení. *Frais* je obecnější pojem a zahrnuje dvě skupiny: *dépens* a ostatní náklady (náklady podle čl. 700 CPC).

Dépens jsou taxativně vypočteny v ustanovení čl. 695 CPC a je možno je popsat jako náklady ze zákona nutné k tomu, aby řízení mohlo probíhat. Jde o náklady, jejichž výše je vyčíslena, ať už v právním předpise, nebo v judikatuře, a je tedy snadné přesně stanovit jejich výši. Spadají sem např. náklady na překlad dokumentů, svědečné, znalečné, odměna advokáta (pouze pokud je stanovena zákonem) atd. Náklady podle čl. 700 CPC jsou zbytkovou kategorií zahrnující náklady, které nespadají do *dépens* podle článku 695 CPC. Hlavní složku těchto nákladů tvoří odměna advokáta za zastupování, není-li její výše stanovena právním předpisem.

Rozlišení nákladů řízení na *dépens* a náklady podle čl. 700 CPC je důležité, neboť každá z kategorií má odlišný režim náhrady. Základní pravidlo náhrady *dépens* je formulováno v čl. 696 CPC: *soud uloží náhradu nákladů řízení straně, která ve sporu prohrála, ledaže by odůvodněným rozhodnutím uložil náhradu nákladů zcela nebo zčásti druhé straně*. Poražený hradí náklady za řízení před soudy všech stupňů, nezávisle na tom, jaký byl výsledek řízení před soudem prvního stupně (byla-li žaloba před soudem prvního stupně zamítnuta, ale odvolací soud jí vyhověl, náklady hradí žalovaný).¹ Z čl. 696 CPC plyne, že soud může rovněž uložit buď celé *dépens*, nebo jejich část k náhradě druhé (vítězné) straně. Soud posuzuje mimo jiné chování vítězné strany nebo důvody, které vedly jednotlivé strany k účasti na sporu.

Čl. 700 CPC stanoví, že soud uloží straně, která má hradit *dépens* nebo která ve sporu prohrála, nahradit určenou částku na náklady v řízení vynaložené, avšak nezahrnuté do *dépens*. Tyto náklady zásadně sledují osud *dépens*. Náklady podle čl. 700 CPC lze uložit k náhradě pouze straně, které bylo – byť částečně – uloženo nahradit *dépens*. Vítězi sporu může soud tuto povinnost uložit jen tehdy, pokud mu zároveň uloží nahradit protistraně *dépens*. Spojení s *dépens* je nezbytnou podmínkou, není však jedinou. Druhým kritériem pro uložení náhrady těchto nákladů je spravedlnost (ekvita). Dříve soudy v této souvislosti často zkoumaly zavinění, případně zneužití práva protistranou, tato kritéria však již nejsou využívána, neboť koncept spravedlnosti je daleko komplexnější. Soud má také možnost rozhodnout, že povinnost k náhradě nákladů podle čl. 700 CPC neuloží. Zatímco náhrada *dépens* zásadně závisí na výsledku sporu a soud ji obvykle uloží tomu, kdo ve sporu prohrál, u nákladů podle čl. 700 CPC má soud větší míru uvážení. Své rozhodnutí nemusí odůvodňovat, ať tuto náhradu přizná nebo nepřizná.

Při vydání rozhodnutí (ve věci samé) je soudce povinen rozhodnout rovněž o nákladech řízení; rozdíl je však v tom, že zatímco o *dépens* je soud povinen rozhodnout z úřední povinnosti, o nákladech podle čl. 700 CPC rozhodne jen tehdy, pokud o to účastník požádá. Důvodem je fakt, že výše *dépens* je výslovně zakotvena v právních předpisech, a je proto poměrně snadné ji vyčíslit. Naopak náklady podle čl. 700 CPC jsou proměnlivé a jejich výše není soudu zřejmá. Strana, která požaduje náhradu těchto nákladů, musí podat žádost obsahující vyčíslení, v opačném případě soud náhradu nákladů podle čl. 700 CPC nepřizná. Soud v mnoha případech nemusí nákladový výrok odůvodňovat: tak je tomu tehdy, pokud rozhoduje podle základního pra-

¹ HÉRON, Jacques; LE BARS, Thierry. Droit judiciaire privé. 6e édition. Issy-les-Moulineaux: LGDJ, 2015, s. 440.

vidla zakotveného v čl. 696 CPC, tedy pokud ukládá poražené straně povinnost k náhradě *dépens*; stejně tak při rozhodnutí o nákladech podle čl. 700 CPC soud nemusí odůvodňovat výši nákladů, kterou přiznává, ani své rozhodnutí nemusí odůvodňovat, pokud nákladovou povinnost nepřiznává. Je však třeba, aby své rozhodnutí náležitě odůvodnil, pokud rozhoduje o *dépens* a odchyluje se od základního pravidla v čl. 696 CPC, tedy pokud ukládá vítězné straně povinnost k náhradě těchto nákladů.

Opravné prostředky

Přezkum rozhodnutí o nákladech řízení probíhá ve zjednodušeném režimu a právní úprava je totožná pro *dépens* i náklady podle čl. 700 CPC a je stanovena v čl. 704 a čl. 719 CPC. Jestliže má některá ze stran pochybnosti o určené výši nákladů řízení, může požádat soudního úředníka zvaného *greffier* o ověření této částky, přičemž na formu žádosti nejsou kladeny žádné formální požadavky. *Greffier* výši nákladů ověří, případně ji opraví, vydá *certificat de vérification* (doklad o ověření) a doručí jej osobě, která o jeho vydání požádala. Ve lhůtě jednoho měsíce lze proti *certificat de vérification* podat písemně či ústně opravný prostředek, který musí být odůvodněn. Tato úprava je stanovena v čl. 704 – 706 CPC a v čl. 708 CPC. Jestliže je opravný prostředek podán, předseda soudu nebo pověřený soudce posoudí *certificat de vérification* a z úřední povinnosti přihlédně ke všem nezbytným skutečnostem. Výsledkem je „*ordonnance de taxe*“ (rozhodnutí o nákladech řízení). Pokud toto rozhodnutí vydal předseda soudu prvního stupně, je možné podat odvolání, a to ve lhůtě jednoho měsíce od doručení, odvolání musí být podáno písemně a musí být odůvodněno (čl. 708 – 718 CPC).

V právních předpisech ani v judikatuře **nebylo dohledáno**, že by se ve Francii při rozhodování o nákladech řízení v občanském soudním řízení uplatnila zásada zákazu *reformationis in peius*.

NĚMECKO

Rozhodování o civilních nákladech řízení je ve Spolkové republice Německo upraveno v občanském soudním řádu ([Zivilprozessordnung](#), dále jen „ZPO“), a to v ustanovení [§ 103 a násl.](#) ZPO, přičemž o nákladech řízení je rozhodováno zásadně samostatným usnesením – tzv. *Kostenfestsetzungsbeschluss* (KFB). Funkčně příslušný k vydání rozhodnutí je vyšší soudní úředník (*Rechtspfleger*). Proti usnesení o nákladech řízení je přípustná okamžitá stížnost (*sofortige Beschwerde*), pokud náklady řízení přesahují 200 eur (viz ustanovení § 104 odst. 3 ve spojení s § 567 odst. 2 ZPO). O okamžité stížnosti buď rozhodne sám stížnostní soud novým usnesením, nebo věc vrátí vyššímu soudnímu úředníkovi zpět (viz § 572 odst. 3 ZPO). Z komentářové literatury² k ustanovení § 104 ZPO se podává, že i při tomto rozhodování **platí zásada zákazu reformatio in peius**, přičemž změna nákladů řízení je omezena pouze v rozsahu napadeného.

RAKOUSKO

Náklady řízení a jejich náhradu řeší v Rakousku ustanovení § 41–55 ZPO občanského soudního řádu ([Zivilprozessordnung](#) – ZPO). V odvolacím řízení i v řízení o dovolání, se podle § 50 odst. 1 ZPO použijí obecná ustanovení § 41 a násl. o náhradě nákladů řízení. Podle § 50 odst. 1 ZPO nemá skutečnost, že měl účastník úspěch ve věci u soudů nižších stupňů, rozhodující vliv na rozhodování o nákladech řízení.

Proti rozhodnutí o nákladech řízení prvostupňového soudu nebo soudu odvolacího se lze odvolat i bez současného napadení rozhodnutí vydaného ve věci samé (§ 55 ZPO). V odvolacím

² PRÜTTING H., GEHRLEIN M.: *Zivilprozessordnung*. Kommentar. 12. Auflage. Köln: Luchterhand Verlag, 2020, s. 479, marg. č. 56

řízení obecně platí, že soud vyšší instance projednává rozhodnutí soudu první instance pouze v mezích, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí (§ 462 ZPO). **Odvolací soud proto nemůže rozhodnutím zhoršit pozici odvolávajícího se, ledaže se obě strany proti rozhodnutí soudu první instance odvolaly.**

Specifickým případem je dle doktríny odvolání proti rozsudku pro zmeškání, které nepřímou napadá i příslušné rozhodnutí o nákladech řízení. S ohledem na dopad na náklady řízení přicházejí do úvahy následující varianta. V případě nikoliv pouze nepodstatné nebo dokonce úplné změny, a v případě zrušení rozsudku pro zmeškání je potřeba rozhodnout o všech nákladech řízení podle konečného úspěchu ve věci samé. Náklady celého řízení je třeba přepočítat, což znamená, že odvolací soud musí nově rozhodnout i o nákladech řízení vzniklých v prvním stupni. V tomto případě může dojít i ke snížení nákladů řízení. Obermaier však v této souvislosti uvádí, že změna rozhodnutí o nákladech řízení se neopírá o § 41 ve spojení s § 50 odst. 1 ZPO, ale spíše o důvody akcesority, podle nichž se rozhodnutí o nákladech řízení stává pravomocným pouze spolu s rozhodnutím ve věci samé a v žádném případě se nemůže stát pravomocným, dokud ještě není nezměnitelným způsobem rozhodnuto o výsledku řízení. Na druhou stranu, pokud odvolací soud nezmění rozhodnutí soudu prvního stupně, musí zůstat nedotčeno i odpovídající rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení.³

Nejvyšší soudní dvůr (OGH) v [rozhodnutí](#) z 29. května 2001 uvedl v části rozhodnutí o nákladech řízení, že „rozhodnutí o nákladech vychází z §41 ve spojení s § 50 odst. 1 ZPO. V řízení v prvním stupni byly žalovanému přiznány evidované náklady ve výši 126 994 rakouských šilinků. Při správném použití advokátního tarifu náleží žalovanému za tuto část řízení pouze 103 879,54 rakouských šilinků. **Skutečnost, že žalovaný měl v prvním stupni přiznanou vyšší náhradu nákladů řízení, je podle § 50 odst. 1 poslední věty ZPO při nezbytném přepočtu nákladů řízení irelevantní.**“⁴

V [rozhodnutí](#) ze dne 18. dubna 2023 OGH uvedl, že „pokud by v důsledku změny rozhodnutí ve věci samé musel Nejvyšší soud rozhodnout také o nákladech řízení v prvním a druhém stupni podle § 50 odst. 1 věty první ZPO, může za přiměřeného použití § 510 odst. 1 poslední věty ZPO zrušit rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení a uložit mu, aby o nákladech řízení rozhodl znovu, pokud jsou k tomu nezbytné podrobné výpočty“.

Dotčená ustanovení

§ 50

(1) Ustanovení § 40 až 48 se vztahují i na odvolací řízení a na rozhodování soudů druhého a třetího stupně o nákladech odvolacího řízení a v případě změny rozhodnutí soudu nižšího stupně o nákladech celého předchozího řízení. **Skutečnost, že účastník řízení měl v řízení nižších instancí úspěch, není pro otázku náhrady nákladů řízení rozhodující.**

(2) Zanikne-li v případě dovolání dodatečně zájem na soudní ochraně, nepřihlíží se k tomu při rozhodování o nákladech dovolacího řízení; pokud by si v takovém případě objasnění skutkového stavu vyžádalo neúměrné procesní úsilí, rozhodne se o náhradě nákladů řízení na základě volného přesvědčení (§ 273).

§ 55

³ <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/6970890?originalFilename=true>, str. 71.

⁴ Rozhodnutí OGH ze dne 29. 5. 2001, č. j. 1Ob126/01p.

Rozhodnutí o nákladech řízení obsažené v rozsudku soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu lze napadnout i odvoláním bez současného napadení rozhodnutí ve věci samé.

SLOVENSKO

Rozhodování o nákladech v civilním řízení se řídí zákonem [civilný sporový poriadok](#), č. 160/2015 Z.z. Konkrétně náhradu nákladů řízení upravuje § 255 an, odehrává se ve dvou formách: a) samotné rozhodnutí o náhradě (komu a v jakém poměr) činí soud dle § 262 odst. 1 c.s.p., b) rozhodnutí o konkrétní výši činí vyšší soudní úředník dle § 262 odst. 2 c.s.p.

I na řízení o nákladech řízení dopadá základní princip civilního sporového poriadku uvedený v čl. 16 odst. 3 c.s.p.:

Čl. 16

*(3) V konaní o opravnom prostriedku a v ďalšom konaní **nemôže byť rozhodnuté nepriaznivejšie** pre stranu, ktorá opravný prostriedok uplatnila.*

Tento závěr podporuje judikatura ústavního soudu, např. nález č. j. III. ÚS 583/2021-36 ze dne 25. 8. 2022, dostupný [zde](#).

ŠPANĚLSKO

Ve Španělsku je právní úprava náhrady nákladů řízení upravena v zákoně č. 1/2000, o občanském soudním řízení (Ley de Enjuiciamiento Civil⁵), konkrétně v § 394-398. Ustanovení § 394 se vztahuje na rozhodnutí o náhradě nákladů řízení v prvním stupni (právní úprava je v základních rysech podobná té naší), přičemž dle § 397 platí, že tam obsažená pravidla se použijí rovněž v případě odvolání proti rozhodnutí o nákladech řízení v řízení před soudem druhého stupně. Ustanovení § 394 se použije rovněž v případě, že je odvolání ve věci v plném rozsahu zamítnuto, nicméně pokud je odvolání zcela či alespoň z části vyhověno, není náhrada nákladů odvolacího řízení uložena žádnému účastníku řízení (§ 398). Zásada zákazu reformace in peius **je pak zakotvena v části týkající se odvolacího řízení, konkrétně v § 465 odst. 5 zákona, který stanoví, že rozhodnutí soudu druhého stupně nemůže být pro odvolatele více zatěžující než rozhodnutí soudu prvního stupně (s výjimkou případu, kdy je vyhověno odvolání protistrany).**

Ústavní tribunál Španělska se problematikou náhrady nákladů řízení zásadně nezabývá, neboť dle jeho názoru jde o otázku ryze právní, bez ústavněprávní relevance, a její posouzení tudíž náleží výlučně obecným soudům. Nicméně porušení zákazu reformace in peius považuje za rozporné s právem na spravedlivý proces zakotveným v čl. 24 odst. 1 ústavy, přičemž platnost této zásady v minulosti vztáhl i na občanskoprávní řízení, a to v době, kdy právní úprava občanského soudního řízení tuto zásadu výslovně nezakotvovala. V rozhodnutí č. 8/1999 ze dne 8. února 1999⁶ druhý senát Ústavního tribunálu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele, který brojil proti skutečnosti, že mu byla odvolacím soudem uložena náhrada nákladů řízení před soudem

⁵ Konsolidované znění zákona je k dispozici zde: [BOE-A-2000-323 Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil](#).

⁶ Text rozhodnutí ve španělském jazyce je dostupný zde: [BOE-T-1999-4623 Sala Segunda. Sentencia 8/1999, de 8 de febrero de 1999. Recurso de amparo 4.305/1995. Contra Sentencia de la Audiencia Provincial de Valencia resolviendo recurso de apelación contra otra del Juzgado de Primera Instancia núm. 4 de Gandía dictada en juicio de cognición. Vulneración del derecho a la tutela judicial efectiva: interdicción de la reformatio in peius.](#)

prvního stupně, byť prvostupňový rozsudek takovou povinnost nestanovil a odvolání bylo podáno pouze z jeho strany.⁷

V Brně dne 12. 7. 2023

Zpracoval: analytický odbor Ústavního soudu

⁷ Ústavní tribunál rozhodoval v době účinnosti předchozí právní úpravy, jejíž text je k dispozici zde: [BOE-A-1881-813 Real Decreto de 3 de febrero de 1881 por el que se aprueba el proyecto de reforma de la Ley Enjuiciamiento civil.](#)